

Bourla. Na een studiereis langs theaters in Parijs, Straatsburg en Dijon ontwierp Bourla een neo-classicistische, voor die tijd erg progressieve schouwburg, die als één van de best gebouwde in Europa erkend werd. Het uitgewerkte idee van de gebogen voorgevel als hoofdingang (waarschijnlijk geïnspireerd op het Parijse Théâtre Feydeau van de architecten Molinos en Legrand) en vooral de bijhorende functionele integratie van de openbare weg in het gebouw, kunnen als een originele bijdrage van Bourla tot de schouwburg-bouwkunst gerekend worden. Onder de navolgers hiervan rekent men onder andere de architecten Moller (het Theater te Mainz, 1833), Roelandt (de Schouwburg te Gent, 1837) en Semper (het Hoftheater te Dresden, 1838-1841). De voorgevel van de Bourla is versierd met borstbeelden in nissen van bekende toneel- en opera-auteurs (Racine, Lopez de Vega, Sofokles, Shakespeare, Van Vondel, Schiller, Spontini, Mozart, ...). De dakrand is bekroond met natuurstenen beelden van de negen muzen. De gebogen lijn van deze voorgevel loopt vloeiend over in de horizontaliteit van zij- en achtergevels. De sobere gevelarchitectuur staat in contrast met de barokke overdaad van het (later) uitgewerkte interieur.

Uit het verslag van de onderzoekscommissie van het Bourlaplan blijkt duidelijk dat Antwerpen kreeg wat het wou: "een schouwburg met zulk een groot aanzien dat het in gans Europa door de kenners zal aangehaald worden als een der fraeyste gebouwen die de hedendaagse bouwkunde ten uitvoer zal gebracht hebben." De 'bescheiden' Antwerpenaars hadden het zelfs over het 'Achtste wereldwonder'! (De geschiedenis herhaalt zich blijkbaar, want 150 jaar later wordt van de Antwerpse Stadsschouwburg gezegd dat het één van de best geoutilleerde theaters van West-Europa is.) De totale kostprijs van de 'Bourla' overschreed uiteindelijk het miljoen, in plaats van de oorspronkelijk voorziene 300.000 Gulden (ook de kosten van de Stadsschouwburg werden voor de helft onderschat).

Franse Opera

Die hoge kostprijs werd in ruil voor zoveel roem graag betaald door de francofone burgerij. Hun mondain 'Théâtre Royal Français' zal de traditie van het oude Tapissierspand immers alle eer aandoen en de systematische culturele verfransing voortzetten. Op 1 september 1834 werd de nieuwe schouwburg plechtig ingehuldigd met representatieve voorstellingen van *La Dame Blanche* en *Le Billet de Loterie*. Wat dit weelderig theater voor de Vlaamse gemeenschap betekende vatte de historicus Torfs wel best samen: "het was een mooie broeikas voor een vreemd plantsoen." Inderdaad, het Antwerps stadsbe-

stuur koos bijvoorbeeld partij voor de Franse Opera toen Victor Driessens, stichter-directeur van het eerste officieel erkende nederlandsstalig toneelgezelschap in België, het 'Nationaal Tooneel van Antwerpen' (de latere KNS), de schouwburg aan de Comedieplaats voor zijn gezelschap opeiste.

De Bourla-schouwburg werkt trouwens als een erg goede barometer voor het maatschappelijk klimaat in de Metropool. De belangrijke verbouwingen van 1865 zijn daar wellicht het beste voorbeeld van. Tussen 1858 en 1864 was in politiek-propagandistische opdracht van Napoleon III de monumentale 'Opéra de Paris' gebouwd. Dit neo-barokke gebouw puilt werkelijk uit van de overdreven ornamentiek, exuberante wand-schilderingen en andere weelderige decoratie. Verblind door zoveel pracht en praal wilden de zelfbewust-hautaine Antwerpse parvenu's natuurlijk niet achterop blijven. Stadsbouwmeester Pieter Dens (Bourla's opvolger) reist richting Parijs en de 'Royal' wordt een vergelijkbaar rijk barok kleedje aangepast. Ger Schmook, Antwerpens 'chroniqueur par excellence' heeft in zijn onnavolgbare stijl deze interne verbouwingen tot in het kleinste detail beschreven onder de veelzeggende titel *Beschouwingen bij een praalziek vertoon* (2). Het volstaat hier dan ook aan te geven dat na de renovatie van 1865 de nu 'royaal' beklede zaal liefst 2200 plaatsen bevatte, of 170 meer dan ...de Parijse Opera. Dit illustreert wel duidelijk de weinig artistieke, maar des te meer protserige functie van het Théâtre Royal Français voor de sinjorenbourgeoisie.

Vlaamse ontvoogding

Parallel met de opkomst van de Vlaamse Beweging en de teloorgang van de franstalige invloed in Antwerpen, bloedt de Franse Opera en vooral operette langzaam dood. Camille Huysmans, burgemeester van de Scheldestad en één van de 'drie kraaiende hanen', ondertekent het definitieve doodsvonniss in 1933, net één jaar voor de honderdste verjaardag-viering: het gezelschap van de Franse Opera wordt opgedoekt. De francofone achterban spartelde tevergeefs tegen onder andere via volgende pathetische oproep in *Le Courier d'Anvers*: "Donc, laissez le Royal fêter son centenaire ... Laissez donc, s'il en doit être ainsi, mourir cette vieille dame d'épuisement après la fête de famille d'un anniversaire mémorable et ne prêtez pas la main au vilain geste qui la veut pousser au tombeau ..." Huysmans kwam op zijn beslissing echter niet terug.

Al te gemakkelijk wordt het opdoeken van de Franse Opera als een louter politieke daad gezien. Uit verslagen in het Stadsarchief blijkt



Victor Driessens

dat, naast de evidente financiële bezwaren (het onderhouden van twee opera-gezelschappen in crisistijd), vooral artistieke argumenten doorslaggevend waren. In die tijd was Jan Albert Goris (jawel, Marnix Gijsen) bestuurder van de dienst voor Culturele en Economische Propaganda van de Stad Antwerpen. In die functie analyseerde hij voor Camille Huysmans de situatie van de twee opera-gezelschappen te Antwerpen. Daarin stelt Marnix Gijsen dat de vraag van muzikale cultuur weinig met de taalvraag te maken heeft: niemand gaat immers naar de opera louter voor het libretto, maar wel voor de muziek. Bovendien zou het wegvallen van de Franse Opera te Antwerpen gecompenseerd kunnen worden via een uitwisselingssysteem met Brussel en Gent (de draaischijf-idee). Tenslotte concludeert Gijsen dat zelfs met verenigde krachten, één goed opera-gezelschap op het noodzakelijk artistiek peil houden een zware opgave betekent. Het samenbrengen van de meest getalenteerde artiesten uit de twee stedelijke gezelschappen zou die kwaliteit zeker opvoeren.

De ontbinding van het franstalige opera-gezelschap had voor het volgende seizoen 1933-1934 echter zware artistieke gevolgen voor de 'Bourla', die prompt van Théâtre Royal Français gedegradeerd werd tot 'Stedelijke Schouwburg/Théâtre Communal'. Het werd een receptieve schouwburg waar volksmaatschappijen hun 'kosteloze vertoningen' brachten: de Maatschappij de Nieuwe Concerten kon er terecht, naast de tournees van de Comédie Française en de music-hall-avonden van Mourru de Lacotte. Kortom de Bourlaschouwburg werd